

Хома Наталія Михайлівна

Співфінансування в системі технологій миробудівництва: на прикладі допомоги Україні під час російської військової агресії

УДК 32:336.02

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.8>

Хома Наталія Михайлівна
доктор політичних наук,
професор кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. Митрополита Андрея, 5,
Львів, Україна

Метою статті є вивчення застосування технологій краудфандингу в умовах війни. В основі дослідження є аналіз кейса міжнародної підтримки України для протидії російській агресії у 2022 р. Поставлені завдання: 1) дослідити, як технології співфінансування можуть застосовуватися для оборони держави та підтримки цивільного населення в умовах збройної агресії; 2) вивчити наявний світовий досвід звернення до технологій співфінансування в умовах війни та виявити особливості українського кейса; 3) визначити переваги, проблеми й ризики, які проявляються під час застосування технологій краудфандингу під час війни та повоєнної відбудови; 4) з'ясувати мотивацію громадськості інших держав співфінансувати розв'язання чи пом'якшення проблем, зумовлених агресією Росії на території України. Дослідження проведене на основі аналізу проєктів підтримки України та українців у дні російської агресії на провідних краудфандингових платформах. Краудфандинг розглянуто як форму віддаленої залученості, елемент репертуару цифрових дій, які використовує демократична громадськість з усього світу (а у випадку України – також і владні інститути) для донесення позиції щодо війни, пом'якшення її наслідків. Зроблено висновок, що сучасні технології співфінансування уможливають дистанційну залученість громадян різних держав до міжнародних конфліктів та гуманітарних криз, зумовлених цими конфліктами, війнами. Доведена узалежненість використання технологій краудфандингу від типу політичного режиму та характеристик політичної культури більшості населення.

Ключові слова: технології співфінансування, некомерційний краудфандинг, Україна, війна, російська агресія.

Вступ. Роль, особливості застосування, результативність, ризики технологій співфінансування для пом'якшення проблем, спричинених війною, є новим напрямком наукових досліджень. Застосування технологій співфінансування під час повномасштабної війни 2022 р. Росії на території України не досліджувалося з огляду на новизну проблеми. У перші місяці війни з'явилася значна кількість емпіричного матеріалу для проведення такого дослідження.

Технологія краудфандингу на підтримку української армії та цивільного населення (внутрішньо переміщених осіб) застосовувалися від 2014 р., коли був анексований Крим і почалися бойові дії на Донбасі. Однак у 2022 р. звернення до співфінансування мало стрімку висхідну динаміку. Причиною цього була потреба якнайшвидше знайти ресурси для посилення спротиву російській агресії, допомоги цивільному населенню, не допущення досягнення агресором поставлених завдань.

Інститути держави в Україні докладають великих зусиль для протидії агресору, підтримки громадян і відбудови звільнених територій. Однак система нових проблем водночас стала наймовірним викликом для України. Йдеться про оборону та наступ на різних напрямках фронту, розмінування, ліквідацію наслідків воєнних дій та першочергове відновлення інфраструктури

деокупованих територій, надання всіх видів допомоги цивільному населенню та ін. Без підтримки ззовні, а також своїх громадян Україна не змогла б тримати оборону, здійснювати наступ й водночас реагувати на велику кількість запитів від армії, систем охорони здоров'я та соціального захисту, вимушено переміщених осіб та ін.

Нині Україна є унікальним кейсом для наукового аналізу, бо ще ніколи в міжнародній практиці опір зовнішній агресії не фінансувався з таким залученням зовнішньої допомоги – як держав-партнерів, так і бізнесу та громадськості. Обсяги зібраної у перші місяці війни допомоги методами співфінансування дозволяють припустити про значну роль, яку відграють неурядові інститути та громадяни у процесах боротьби за мир, а також значні можливості урядів сприяти мобілізації ресурсів від громадськості. Ці процеси потребують наукового вивчення.

Мета та завдання. Метою статті є вивчення застосування технологій співфінансування в процесах миробудівництва на прикладі кейса загальнопланетарної підтримки України у протидії російській агресії. В ході дослідження поставлено завдання з'ясувати: 1) як технології співфінансування можуть застосовуватися для підтримки держави та її громадян в умовах зовнішньої збройної агресії; 2) яким є наявний світовий досвід звер-

нення до технологій краудфандингу та чим особливий український кейс; 3) які переваги, проблеми й ризики наявні під час застосування цих технологій; 4) яка мотивація у громадськості інших держав співфінансувати оборону України, гуманітарні проблеми, відбудову деокупованих територій тощо.

Методи дослідження. Дослідження про можливості технологій співфінансування під час гострої фази війни та під час повоєнної відбудови наразі відсутні. Однак такі технології включені до репертуару цифрових дій у суспільно-політичному житті. За їх допомогою громадськість з різних куточків планети, об'єднана спільними цінностями, акумулює ресурси для реагування на певний соціально-політичний конфлікт (навіть такого масштабу як війна) та пом'якшення його соціальних наслідків. Це актуалізує вивчення ролі технологій співфінансування в умовах війни та повоєнного відновлення.

Методологія дослідження опирається на аналіз проєктів підтримки України та українців у дні російської агресії, які були організовані на провідних краудфандингових платформах, а також методом фандрейзингу.

Результати. Дослідники [2; 3] звертають увагу на зростання масштабів цифрової участі в широкому комплексі проблем, пов'язаних з війною. Коли мова йде про технології співфінансування, то мається на увазі віддалена залученість до того чи іншого аспекту війни та її наслідків. Поняття «participative war» [11] власне позначає новітні форми дистанційної участі демократичної громадськості у збройних конфліктах та війнах у будь-якому куточку планети завдяки новітнім цифровим технологіям. Технології співфінансування війни й усіх процесів, пов'язаних з нею, стають способами виразити своє ставлення до цих подій, солідаризуватися з жертвами війни тощо. Ці технології показують, як війна може вестися не лише в реальному, а й віртуальному вимірі, а також як завдяки співфінансуванню може змінюватися хід подій. За нашими гіпотезами, технології співфінансування здатні впливати на перебіг війни, прискорювати повоєнне відновлення.

Краудфандинг є дистанційною формою долучення широких кіл громадськості до розв'язання того чи іншого збройного конфлікту, пом'якшення його наслідків, повоєнної відбудови. Завдячуючи новітнім технологіям поєднуються два фронти війни – фізичний та цифровий. Йдеться про те, що до тої чи іншої війни, боротьби за певні цінності, підтримки населення тощо нині можна долучитися попри географічну відстань. Це прояв віддаленої солідарності з населенням країни, яка зазнала агресії.

Причиною того, що технології співфінансування в умовах війни набули такої соціальної ваги

є те, оборонний бюджет України значно менший за бюджет Російської Федерації. У 2021 р. Україна на армію витратила 5,9 млрд дол., а Росія – 65,9 млрд дол. [10]. На відміну від Росії, Україна не планувала воювати і не накопичувала ресурси для цього.

Проаналізуємо світовий досвід співфінансування в умовах війни й особливості українського кейса. Залучення зовнішнього фінансування під час збройних конфліктів та воєн відоме здавна. Дистанційна гуманітарна участь у реагуванні на катастрофи та конфлікти має багату історію, яка налічує принаймні сто років. Наведемо приклади. Під час польсько-радянської війни 1919-1920 рр. польські іммігранти жертвували кошти на допомогу над радянською армією. Американські громадяни виділяли кошти під час громадянської війни в Іспанії 1930-х рр.

Однак саме в українському варіанті технології співфінансування: 1) набули значних масштабів; 2) використали широкий спектр способів надання підтримки, який постійно доповнюється (пожертви через платформи, перекази криптовалюти, PayPal та ін.); 3) отримали велику підтримку влади, яка також активно просувала власні проєкти збору пожертв; 4) дійсно посилили стійкість української держави у протидії зовнішній агресії.

Для того, щоб показати унікальність українського кейса, звернемося до світового досвіду застосування технологій співфінансування в умовах війни. Деякі приклади можемо знайти щодо Сирії, однак застосування технологій співфінансування там обмежене у зв'язку зі санкціями демократичних держав. Прикладами є ініціатива збору коштів лікарями зі зруйнованого міста Алеппо. Краудфандинг був основним джерелом фінансування будівництва дитячої лікарні «Надія» поблизу Джарабулуса на півночі Сирії. Краудфандингове фінансування шукала для проведення будівельних робіт жіноча та дитяча лікарня Авіценні в місті Ідліб [1].

Всесвітня продовольча програма ООН у 2015 році використала інструменти краудфандингу, щоб профінансувати харчування 20 тис. сирійських дітей, які знайшли притулок в Йорданії. Для цієї мети було запущено спеціальний мобільний додаток Share the Meal. Звернення до інструментів співфінансування стало наслідком того, що інших ресурсів ООН не вистачало з огляду на кількість біженців зі Сирії. Також краудфандинг використовувався для реалізації освітніх проєктів для сирійських дітей.

Якщо зіставити кейси Сирії та України в частині використання інструментів співфінансування, то очевидні принципові відмінності. Більшість проєктів для сирійців, які базуються на співфінансуванні,

були спрямовані на їх підтримку вже за межами Сирії, наприклад, у таборах для біженців в Йордані, Лівані, Туреччині. Влада Сирії не демонструє зацікавленості у тих чи інших формах підтримки своїх громадян силами прогресивної громадськості інших держав. Натомість в Україні ж ситуація кардинально протилежна, адже більшість проєктів стосуються підтримки інститутів держави та громадян, які перебувають в Україні. Окремі проєкти спрямовані на підтримку тих, хто вимушено виїхав з країни. Також українська влада усіяко схвалює різноманітні публічні ініціативи, які базуються на співфінансуванні, та сама ініціює такі. Українська влада чітко транслює вдячність усім, хто надає будь-яку підтримку за надзвичайної ситуації, яку зумовила агресія Росії.

Це є свідченням того, що краудфандинг заохочується і має потенціал передусім в умовах демократичної держави. Натомість в державах з недемократичними режимами реалізація різних проєктів зі співфінансуванням сприймається як загроза керівному режиму. Неоавторитарні та неототалітарні режими вороже ставляться до мережевого суспільства, горизонтальних взаємодій громадськості різних країн, на чому власне й ґрунтуються краудфандинг та фандрейзинг.

З'ясуємо роль краудфандингових кампаній для оборони та відновлення деокупованих територій України. Некомерційні проєкти, тою чи іншою мірою пов'язані зі збройними конфліктами та їх наслідками, до 2022 р. нечасто були представлені на краудфандингових платформах. Саме російська агресія щодо України зумовила активне використання краудфандингу для співфінансування потреб воєнного часу та відбудови деокупованих територій. Війна в Україні вивела краудфандингові кампанії на новий рівень, коли мільйони доларів/євро/фунтів збиралися за кілька годин. У випадку з підтримкою України та українців домінує благодійний краудфандинг. Зустрічаються, але вкрай рідко, краудфандинг з нефінансовою винагородою, коли бекерам дякують якоюсь символічною річчю, пов'язаною з Україною.

Україна вже дев'ятий рік протистоїть Росії на східних теренах України й за ці роки краудфандинг неодноразово застосовувався. Багато суб'єктів громадянського суспільства набули досвіду збору фінансів на потреби, зумовлені зовнішньою агресією. Однак у 2022 р. краудфандинг, які і фандрейзинг, проявили себе як результативні інструменти опору агресору. Примітно, що такого типу ресурс повноцінно використовується лише українською стороною війни; в Росії ж спроби залучити населення до фінансування армії мають незначний результат.

На нашу думку, в системі громадянського краудфандингу можна виділити як окремий підвид миробудівничий краудфандинг. Проєкти зі збору фінансів у зв'язку з воєнною агресією мають кінцевою метою встановлення миру та повоєнну відбудову, хоч спрямовані на реалізацію більш конкретних та не таких масштабних завдань – закупівлю шоломів, медикаментів, гуманітарної допомоги для біженців тощо.

Краудфандинг в умовах воєнного часу слугує виконанню багатьох завдань – пов'язаних як з допомогою армії, так і зі суто цивільними завданнями. З одного боку, в дні російської агресії проводився збір кошти на безпілотні літальні апарати, а з іншого – на пересувні польові госпіталі, модульні будинки для переміщених осіб, реабілітацію воїнів та цивільного населення і под.

Завдяки коштам, зібраним шляхом краудфандингу на потреби, пов'язані передусім з обороною, на нашу думку, уможливується рух до миру та стійкості демократичних цінностей. Однак більшість краудфандингових платформ декларують неприйнятність збору коштів на проєкти, пов'язані з будь-яким ймовірним насиллям (в ході опору армії держави-агресора). У 2022 р. багато платформ акцентували на цьому. Власне війна в Україні стала новим викликом для платформ, адже на окремі зі заявлених потреб раніше фінансування не збиралося. Наведемо два приклади, пов'язані з платформами Parteon та GoFundMe.

1. Український фонд «Повернись живим» діє для підтримки української армії від 2014 р. Підтримка світовою громадськістю цілей фонду зросла в міру ескалації напруги у російсько-українських відносинах. Наприклад, якщо у січні 2022 р. сторінка Come Back Alive на платформі «Parteon» мала лише 936 відвідувачів, то в лютому 2022 р. вона мала вже понад 14 тис. прихильників. У перший же день вторгнення російської армії фонд «Повернись живим» озвучив нові потреби, які відповідали поточному моменту і стосувалися фінансування закупівлі зброї. У відповідь на зміну завдань «Повернись живим», платформа Parteon без попередження заблокувала сторінку фонду, на якій на той момент було близько 250 тис. дол. Причина блокування – заборона використовувати пожертви на придбання військової техніки.

Відзначимо, що фонд «Повернись живим» після виходу з краудфандингової платформи Parteon не зупинив роботу, а навпаки активізував її в умовах війни. Однак збір ведеться не методом краудфандингу, а фандрейзингу. Використовуються різноманітні системи грошових переказів, зокрема за допомогою банківських карток, SWIFT-переказів, Bitcoin

тощо. Щодо платформи Patreon, то після вилучення акаунту фонду «Повернись живим» тут реалізуються інші проєкти на підтримку України. Аналіз змісту представлених у 2022 р. проєктів показав, що найбільшу підтримку від початку гострої фази російської агресії в Україні мали ініціативи, спрямовані на реабілітацію військових, підтримку незалежної журналістики в умовах війни, документування злочинів війни, порятунок тварин та ін.

2. Платформа GoFundMe також заблокувала будь-який збір коштів, який міг би сприяти фінансуванню зброї, будь-які постачання військовим і пропаганду [5]. Водночас платформа GoFundMe у відповідь на російську агресію запустила централізований хаб для перевірених фандрейзерів, які бажають зібрати гроші на гуманітарну допомогу в Україні. Основні проєкти спрямовані на допомогу жертвам війни, починаючи від підтримки при перетині державного кордону і до облаштування на новому місці проживання, інтеграції в спільноту приймаючої країни.

Проєкти, які реалізувалися завдяки краудфандингу в дні війни на території України, мають свої особливості, зокрема:

1) не передбачена винагорода бекера. Це краудфандинг виключно на основі пожертви;

2) зібрані кошти, які трансформуються в щось важливе для армії чи цивільного населення, можуть як мати результат для протистояння ворогу, однак можуть і не зуміти принести користь. Наприклад, ударний безпілотний апарат може знищити багато цілей ворога, а може бути збитий при першому ж запуску. Гуманітарна допомога може врятувати цивільне населення, а може не доїхати до отримувачів через знищення або привласнення ворогом. Ці ризики відрізняють співфінансовані проєкти воєнного часу від проєктів мирного часу;

3) метою співфінансування потреб, зумовлених війною, завжди певна соціальна ідея, наприклад, боротьба за мир, демократичні цінності та под. Відтак для бекерів, які живуть навіть в іншій півкулі Землі, краудфандинг не сприймається як спонсорування війни, збройного насилля, а як внесок у боротьбу за демократичні цінності, запобігання збільшенню масштабів війни;

4) колективна підтримка різних проєктів воєнного часу викликає значно більше питань етичного характеру, аніж інші проєкти зі співфінансуванням. Багато активних громадян, які мають розвинену традицію соціальної підтримки та досвід співфінансування, морально не готові фінансово підтримувати ті проєкти, які можуть потенційно зумовити кровопролиття, нові жертви. Водночас гуманітарні проєкти не викликають застережень. Ймовірно,

проєкти повоєнної відбудови України також будуть підтримані.

Краудфандинг для підтримки проєктів, зумовлених війною в Україні, має джерелом надходження кошти не лише громадян іноземних держав, української діаспори, а й тих українців, які у дні війни залишилися на Батьківщині, або ж виїхали та включилися в процеси допомоги Україні.

Недоліком краудфандингу є те, що правила функціонування більшості краудфандингових платформ передбачає повернення бекерам їх пожертв, якщо проєкт не збере повної суми за визначений час. Також краудфандингові платформи стягають комісію (3-5% від суми проєкту) за свої послуги. Втім, зауважимо, що окремі платформи на час війни відмовилися від своєї комісії на знак солідарності з Україною, а також збільшили термін збору коштів.

Ми проаналізували основні краудфандингові платформи (GoFundMe, Crowdfunder, Indiegogo, Kickstarter) на предмет представлення там проєктів допомоги Україні та українцям в умовах агресії Росії. Найбільша кількість краудфандингових ініціатив на підтримку України та українців була розміщена на платформі GoFundMe. Під час Революції Гідності та подальших трагічних подій України (анексія Криму, бойові дії на Донбасі) ця платформа успішно використовувалася. На GoFundMe не лише було зареєстровано найбільше проєктів, а й значна їх кількість збрала заявлену суму. Представлені проєкти не стосувалися озброєння та навіть опосередковано не спрямовувалися на підтримку військових. Однак вони охоплювали не менш важливі гуманітарні проблеми: допомога внутрішньо переміщеним особам в межах України; організація тимчасових притулків для українців за межами України; підтримка медіа в умовах війни; забезпечення медичних потреб, зумовлених війною; організація ветеринарної допомоги, порятунку покинутих тварин і под. Наприклад, проєкт кіноакторів М. Куніс та Е. Кутчера у період березень – липень 2022 року зібрав 36,8 млн дол. від понад 76 тис. бекерів. Проєкт Об'єднання українців Великої Британії «Help Ukraine Emergency Appeal» зібрав понад £2,7 млн від 40,2 тис. донорів.

Платформа Crowdfunder навіть винесла на початку воєнних дій на головну сторінку сайту заклик «You are not powerless. You can help the people of Ukraine», а згодом зробила закладку «Donate or fundraise for Ukraine». На середину 2022 р. на такі проєкти зібрано £1,7 млн. Основними напрямками для збору фінансів було: закупівля медичного обладнання; підтримка осіб, які перетнули кордон України; фінансування притулків для тварин. На Crowdfunder зареєстровані

проекти як від неурядових організацій, волонтерських структур, так і від окремих громадян, які просили підтримки.

За нашими оцінками, GoFundMe та Crowdfunder стали основними краудфандинговими платформами, де реєструвалися проекти на підтримку України та українців. Натомість на інших, як-от Indiegogo, Kikstarter, хоч були представлені нечисельні проекти, пов'язані з війною в Україні, але більшість з них не отримали достатню підтримку. На таких платформах в основному були підтримані проекти з невеликим бюджетом, наприклад, спрямовані на підтримку тварин, які втратили господарів в умовах війни.

Помічено, що більшу підтримку на краудфандингових платформах отримали ті проекти, які реєстрували громадяни інших держав або неурядові організації з-поза України. Не виключено, що тут ключовими чинниками є питання довіри до організатора краудфандингового проекту. До таких висновків підводить аналіз в межах однієї і тієї ж платформи дуже схожих за цілями проектів, з яких одні отримують підтримку, а інші – ні. Це дозволяє говорити про надважливу роль не лише іноземних активістів та відомих особистостей, а й української діаспори, яка має потенціал ефективно реалізовувати краудфандингові проекти на підтримку України.

Важливим питанням залишається мотиваційна складова реалізації технологій співфінансування в умовах збройної агресії в Україні. Коли ми говоримо про застосовані для підтримки України технології співфінансування, то йдеться як про підтримку ззовні, так і зі середини держави. У випадку українців мотивація є чіткою – відстояти незалежність, захистити рідну землю. І результатом такої мотивації є те, що попри війну з її руйнівними соціальними наслідками, українці виділяють фінансові та інші ресурси на потреби армії та тих, хто вимушений залишити місце проживання через збройні дії. Достатньо згадати хоча б загальноукраїнський проект «Народний Bayraktar», коли за кілька днів було зібрано 600 млн грн на купівлю чотирьох безпілотних ударних літальних апаратів «Bayraktar TB2» (по факту – супутник ICEYE). Однак, якщо на такий же безпілотний апарат для України збирають гроші поляки, литовці, канадці, норвежці, латиші, то тут мотивація є іншою. Вона перебуває в площині передусім цінностей, солідарності. Люди, які здійснювали в той чи інший спосіб пожертву для підтримки України та українців, пояснюють свої дії по-різному. Для одних – це інвестиція у безпеку власної держави, для других – можливість у такий спосіб протестувати проти дій Росії, для третіх – показати свою солідарність з народом України і под.

Готовність громадян з різних держав підтримувати Україну в її збройному опорі Росії базується також на гіпотезах про можливий вихід агресії Росії за межі України. Відтак інвестиція в боротьбу України стає способом запобігти розширенню ареалу імперських амбіцій Росії. Йдеться про інвестицію в мир та розв'язання інших важливих питань, як-от: продовольча криза, зростання цін на нафтогазові ресурси, зниження доходів, екоцид та ін. Світова громадськість дивиться комплексно на всі ті деструктивні наслідки, які для планети має російська агресія на теренах України.

Міра дистанційного залучення громадськості до процесів миробудівництва та підтримки постраждалих у війні, повоєнної відбудови визначаються різними чинниками. Дослідники [4] вказують на такі чинники: особисті зв'язки, віддалені страждання, ідентичність і прояви патріотизму. Можна поставити питання: чи співчуття є вірусним? Припускаємо, що у тих, хто донатить, є стійке переконання, що вони своїми діями долучаються до чогось справедливого й у такий віддалений спосіб протистоять несправедливості й ймовірним новим загрозам. Їх дії виступають однією з новітніх форм маніфестування своєї ідентичності. Завдяки жертвам у громадян формується або підтверджується ідентичність «небайдужого громадянина», який відгукується на чужу потребу. Війна, геноцид, хвилі біженців, масові порушення прав людини тощо створюють фон, коли територіально навіть дуже віддалені спільноти людей проявляють небайдужість та допомогу.

Що може мотивувати проявляти небайдужість до проблем, які виникають в іншій державі? Очевидно, йдеться про наявність цінностей, які формують культуру жертвності (донорства). Будь-які форми співфінансування, благодійності в умовах конфліктів та воєн базуються на емпатії та небайдужості. Емпатійне занепокоєння є виявом прихильності та співчуття у відповідь на потреби інших. Принцип небайдужості пов'язаний з моральним обов'язком допомагати іншим, хто цього потребує.

Війна та широкий спектр її наслідків (гуманітарні, економічні, геополітичні та ін.) є тригерами реакцій людей на ці події, зокрема й в частині фінансової підтримки. Трансльована медіа, соціальними мережами картина війни викликає сильний емоційний сплеск, активізує прояви емпатії, солідарності, зокрема й в частині фінансової підтримки.

Хоч Україна отримує величезну військову, гуманітарну та ін. допомогу від урядів демократичних держав з усього світу, різноманітні кампанії співфінансування на рівні громадськості зміцнюють стійкість України й українців. Це є проявом

демократичної солідарності, коли спільноти у різних куточках планети розуміють природу збройної агресії, її наслідки не лише для окремої держави, а й в глобальному масштабі.

Розглянемо ризики некомерційного краудфандингу. Ці ризики пов'язані з етичними, юридичними проблемами. Власне збір коштів з усього світу на потреби України загострив увагу до питань доброчесності. Були зафіксовані фейкові збори допомоги, різноманітні шахрайства, привласнення гуманітарної допомоги з подальшим її продажем тощо.

З одного боку, підтримка країни, яка бореться зі зовнішньою агресією, це надважливо для підвищення якості демократії, консолідації громадськості довкола прогресивних цінностей. З іншого боку, надзвичайна ситуація (війна) збільшує різні ризики в ході використання технологій співфінансування. Йдеться передусім про гарантії доброчесності тих, хто ініціює збір допомоги. Виникають питання проте, наскільки відповідальними є ініціатори збору допомоги, наскільки прозорою буде їх звітність і т. д. Очевидно, неможливо повністю убезпечитися від того, що зібрані ресурси не будуть використані у недоброчесних цілях.

Війна на теренах України вивела у вимір некомерційного краудфандингу та фандрейзингу дуже багатьох акторів. Репутація багатьох була несформованою в силу їх нещодавньої появи вже після відкритого вторгнення російської армії в Україну. Водночас українці ще від 2014 р. використовують інструменти співфінансування для підтримки армії та внутрішньо переміщених осіб. Від того часу функціонували різноманітні фонди, неурядові організації, які накопичили репутаційний капітал прозорою діяльністю у напрямку допомоги армії, вимушено переміщеним особам тощо. Наприклад, фонд «Повернись живим», громадська ініціатива Армія SOS безперервно функціонують з 2014 р.

Водночас деякі проекти, які розміщені на платформах для збору фінансування, викликають стурбованість. Наприклад, на платформі Crowdfunder відбувався збір коштів на надувний човен, яким би молодий чоловік з України міг перетнути кордон в Молдову [6]. Враховуючи, що в Україні діє воєнний стан, виїзд чоловіків від 60 років є заборонений, за винятком нечисельних підстав. Відтак такий проєкт суперечив законодавству України і, ймовірно, посприяв скоєнню протиправної дії. Такого типу ініціативи на різних платформах є непоодинокими. На нашу думку, платформи мали б більш ретельно підходити до законності тих проєктів, які розміщуються на них.

Висновки. Громадянам демократичних держав, абсолютна більшість яких усе життя прожили

в умовах миру, після 24.02.2022 р. відкрилася очевидність крихкості й уразливості миру. Це мало наслідком формування стійкої потреби боротися за мир, інвестувати в нього. Фінансування питань оборони, гуманітарної сфери вийшло в Україні на новий рівень – зі залученням багатьох держав та громадськості. Україна є прикладом того, що захист суверенітету та територіальної цілісності тої чи іншої держави може вийти на рівень міжнародної співпраці.

Діяльність щодо співфінансування миробудівництва активізувалася саме після відкритого військового вторгнення Росії в Україну. Досі інші збройні конфлікти в різних куточках планети та й навіть ситуація в Україні у 2014-2021 рр. не отримували такої реакції урядів та громадськості. Основні причини цього: 1) у демократичних державах такого масштабу збройного конфлікту давно не було і військово вторгнення Росії викликало сильне потрясіння, а відтак – емпатію; 2) українці доклали великих зусиль, щоб мобілізувати світову спільноту на свою підтримку; 3) нині технології вийшли на такий рівень, що фінансову підтримку за бажання надати дуже легко; відтак на передній план виходить наявність мотивації.

Український кейс антивоєнного, миробудівничого краудфандингу є унікальним. Його особливість полягає у тому, що ініціатива збору фінансування походить не лише від соціально активних громадян та неурядових організацій, а й від держави, її інститутів (глави держави, урядових інституцій, дипломатичних установ та ін.), органів місцевого самоврядування тощо. Краудфандинг став одним зі стовпів, на яких тримається оборона України, допомога армії та цивільному населенню.

Основна допомога Україні та українцям надійшла від тих держав та їх громадян, де функціонує демократичний режим, високий рівень активістської політичної культури, широко практикуються різноманітні соціальні взаємодії тощо. Відтак передусім держави ЄС та Північної Америки, Велика Британія, Австралія, Нова Зеландія, Японія реалізують різноманітні стратегії співфінансування миробудівництва. Натомість держави та громадськість інших регіонів планети залишилися практично осторонь або й латентно/відкрито зайняли проросійську позицію. Технології співфінансування виразно засвідчили лінію розламу між світом демократії та світом, який ґрунтується на неоавторитарних/неототалітарних цінностях. Спільноти зі слабким громадянським суспільством, нерозвиненим активістським типом політичної культури не звертаються до технологій співфінансування соціально-політичних проєктів.

Кейс підтримки України засвідчує, що попри очевидні проблеми з якістю демократії, цінність миру є дуже значущою для громадськості, а культура громадського активізму зміцнюється. Цифрові комунікаційні технології уможливили озвучення позиції щодо певного збройного конфлікту кожним небайдужим громадянином. Очевидно, що зараз формується нова модель участі демократичної громадськості у боротьбі за мир та демократію.

Завдяки різним технологіям співфінансування запити про допомогу можуть робити волонтери, військові, цивільне населення, яке потребує допомоги та ін. Це сприяє отриманню допомоги без якихось інституційних посередників та бюрократичних процедур. Основними напрямками допомоги Україні та українцям завдяки краудфандингу (а також фандрейзингу) в умовах війни були:

1) допомога армії та силам територіальної оборони: екіпірування, амуніція, медикаменти, транспортні засоби, дрони, обладнання для розмінування тощо;

2) гуманітарна допомога тим, хто вимушено залишив територію України або переїхав у відносно безпечні регіони в межах держави: харчі, транспортні перевезення, гігієнічні засоби, тимчасове житло, ліки, модульні будинки, реабілітація постраждалих, корми для тварин тощо;

3) гуманітарні вантажі цивільному населенню, яке залишилося у районах ведення воєнних дій, фінансове та матеріально-технічне сприяння у проведенні евакуації;

4) проєкти підтримки українців, які звернулися за тимчасовим захистом, перетнувши Державний кордон України після 24.02.2022 р.: організація мовних курсів, проєкти, спрямовані на інтеграцію в соціальне середовище інших держав тощо;

5) інфраструктурна відбудова звільнених територій, житла, систем комунікацій тощо.

Співфінансування боротьби України та українців з російським агресором можна уважати внеском урядів та громадськості різних держав у власну безпеку. Це можливість колективними зусиллями запобігти пришвидшенню інфляції, загостренню продовольчої проблеми, знизити навантаження, зумовлене біженцями та шукачами тимчасового захисту і т.д. Фактично фінансова та інша підтримка України та українців є внеском громадян демократичних держав у своє власне безпечне майбутнє.

Винагорода за співфінансування проєктів допомоги Україні є нематеріалізованою: мирне небо, можливість вільно подорожувати, близькі люди без тілесних ушкоджень та психоемоційних травм, життя без повітряних тривог і под. Звісно, можна надати цьому й матеріалізованій формі: незруйноване житло, функціонуючий офіс, відкритий спортивний клуб, аеропорти з регулярними авіа-

рейсами і под. Це звичні характеристики життя сучасної людини, які в один момент забирає держава-агресор, і їх відстоювання відбувається різними способами, зокрема й співфінансуванням боротьби з державами-агресорами.

Відтак співфінансування стало частиною арсеналу засобів України у дні війни, чого аж ніяк не можна сказати про Росію, де армія узалежнена від ресурсів держави. Власне Росія веде війну за державний кошт, а фактично – коштом платників податків. Культура некомерційного краудфандингу тут не розвинулася, хоча окремі політично нейтральні проєкти там були реалізовані шляхом співфінансування. Причини нерозвиненості культури співфінансування в російському суспільстві вбачаються в особливостях політичного режиму Росії та переважно підданському типі політичної культури населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Beals E. Doctors Resort to Crowdfunding Syrian Hospitals as Red Tape Locks Aid Money. *The Guardian*. 2017. 11 May.
2. Boichak O. Battlefield Volunteers: Mapping and Deconstructing Civilian Resilience Networks in Ukraine. In *8th International Conference on Social Media and Society*. New York: Association for Computing Machinery, 2017.
3. Boichak O., Asmolov G. Crowdfunding in Remote Conflicts: Bounding the Hyperconnected Battlefields. *22nd AoIR Selected Papers of Internet Research*. Virtual Event (13-16 Oct 2021), 2021.
4. Boulianne S., Minaker J., Haney T. J. Does Compassion Go Viral? Social Media, Caring, and the Fort McMurray Wildfire. *Information, Communication & Society*. 2018. Vol. 21 (5). P. 697–711.
5. GoFundMe. *Answering Your Questions on How to Fundraise for Ukraine Relief*. URL: <https://www.gofundme.com/en-ie/c/blog/answering-your-questions-on-how-to-fundraise-for-ukraine-relief> (дата звернення: 12.07.2022).
6. Crowdfunder. *Save Vlad's family*. URL: <https://www.crowdfunder.co.uk/p/save-vlads-family> (дата звернення: 18.06.2022).
7. Khoma N. Technologies of Political (Socio-political) Crowdsourcing and Crowdfunding: World Experience and Steps Towards Implementation in Ukraine. *Torun International Studies*. 2015. Vol. 1 (8). P. 49–60.
8. Khoma N. Revolutionary and Military Crowdsourcing and Crowd-funding Practices of Social Political Activism (Based on the Ukraine's Example of 2014-2016). *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej*. 2017. Vol. 8. P. 84–100.
9. Khoma N., Vdovychyn I. Socio-Political Crowdfunding as the Latest Philosophy of Cooperation and Solidarity. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. Vol. 45. P. 186–192.
10. Marksteiner, A., Liang, X., Lopes da Silva, D., Tian, N., Béraud-Sudreau, L. *Trends in World Military Expenditure*, 2021. Stockholm: SIPRI, 2022.
11. Merrin W. *Digital War: A Critical Introduction*. London: Routledge, 2018. 328 p.

Co-Financing in the system of peacebuilding technologies: on the example of assistance to Ukraine during the Russian military aggression

Khoma Nataliia Mykhailivna

Dr. Sc. (Political Science),
Professor at the Department of Political
Sciences and International Relations
Lviv Polytechnic National University
Mytropolyta Andreia str., 5, Lviv, Ukraine

The aim of the article is to study the application of co-financing technologies (crowdfunding) in wartime conditions. The study is based on the analysis of the case of international support for Ukraine in order to counter the Russian aggression in 2022. The objectives are: 1) to investigate how co-financing technologies can be applied for the defence of the state and the support of the civilian population under conditions of armed aggression; 2) to study the existing global experience of turning to co-financing technologies in war conditions and to identify the peculiarities of the Ukrainian case; 3) to determine the advantages, problems and risks that appear in the course of application of crowdfunding technologies during the war and post-war reconstruction; 4) to find out the motivation of the public of other states to co-finance the solution or mitigation of the problems caused by Russia's aggression on the territory of Ukraine. The research is based on the analysis of projects supporting Ukraine and Ukrainians during the days of the Russian aggression on leading crowdfunding platforms. Crowdfunding is considered as form of remote involvement, element of digital action repertoires, which are used by the democratic public from all over the world (and in the case of Ukraine, also by government institutions) to convey their position on war and mitigate its consequences. It is concluded that modern technologies of co-financing enable remote involvement of citizens of different states in international conflicts and humanitarian crises caused by these conflicts and wars. The dependence of the use of crowdfunding technologies on the type of political regime and the characteristics of political culture of the dominant part of the population is proven.

Key words: co-financing technologies, non-commercial crowdfunding, Ukraine, war, Russian aggression.